

Anàlisi de la fonamentació ontològica del principi de veritat als codis deontològics del periodisme

Analysis of the truth principle's ontological foundation on the ethical codes of journalism

Carlos Francesch Manzano
carlos.francesch.manzano@gmail.com

Anàlisi de la fonamentació ontològica del principi de veritat als codis deontològics del periodisme

*Analysis of the truth principle's ontological foundation
on the ethical codes of journalism*

RESUM:

En aquest article es presenten els resultats d'una investigació sobre l'actualitat dels codis deontològics del periodisme en relació amb el seu fonament ontològic. L'objectiu ha estat determinar el fonament ontològic imperant darrere cada codi deontològic i la seva adequació a la praxi periodística actual. Això s'ha portat a terme a través d'una anàlisi textual d'una selecció de codis deontològics i a través de les opinions dels experts mitjançant un mètode Delphi. En aquest article també es discuteixen diferents formes d'entendre el procés de comunicació social i les característiques que permeten identificar els marcs ontològics del realisme científic o l'intersubjectivisme. Els resultats d'aquesta investigació mostren que els codis ètics actuals tendeixen a assumir una comprensió derivada del realisme científic, fet que els experts corroboren i avalen.

PARAULES CLAU:

codis deontològics, ontologia, mètode Delphi, realisme científic, intersubjectivisme, comunicació social.

Analysis of the truth principle's ontological foundation on the ethical codes of journalism

*Anàlisi de la fonamentació ontològica del principi de veritat
als codis deontològics del periodisme*

ABSTRACT:

This article presents a research on the current state of journalism codes of ethics in relation to their ontological foundation. The objective is to determine the prevailing ontological foundation underlying each code of ethics and its adjustment to current journalistic practice. The study was based on a textual analysis of a selection of codes of ethics and on the opinions of experts using a Delphi methodology. Also discussed are different ways of understanding the social communication process and the characteristics that allow the identification of the ontological frameworks of scientific realism or intersubjectivism. The results of this research show that current ethical codes tend to assume an ontological position derived from scientific realism, and this is approved and endorsed by expert opinions.

KEYWORDS:

codes of ethics, ontology, Delphi, scientific realism, intersubjectivism, social communication.

1. Introducció

Aquest article presenta els resultats d'una recerca sobre el fonament ontològic del principi de veritat als actuals codis deontològics del periodisme. Aquesta investigació ha intentat determinar l'estructura ontològica sobre la qual es fonamenta cada estadi de la construcció de la veritat dels codis deontològics i l'opinió dels experts respecte a si aquestes són adequades. Amb aquest objectiu s'analitzarà el text de diversos codis deontològics en relació amb el principi de veritat i el resultat d'unes entrevistes realitzades mitjançant el mètode Delphi. Finalment, en aquest article es mostra una comparativa dels dos resultats i es buscarà correspondències entre aquests resultats. Amb això es pretén presentar un estudi que ajudi a plantejar millor els fonaments dels codis deontològics del periodisme que, en última instància, tenen l'objectiu d'oferir als periodistes unes bases ètiques per desenvolupar la seva professió.

Degut a la naturalesa de l'objecte d'estudi i el seu enfocament, aquesta investigació ha combinat elements propis de la comunicació social amb els de la disciplina de la filosofia. La combinació d'aquestes disciplines sorgeix de la convicció que el més convenient per a la praxi periodística i la seva autoregulació és retornar als fonaments ètics que legitimen aquesta professió (Camps, 1999: 17; Aznar, 1999: 43; Alsius, 2010: 67). Alguns investigadors en aquest àmbit han assenyalat la necessitat de combinar aquestes dues disciplines per elaborar un sistema ètic conscient i estructurat, de tal manera que aquest parteixi d'una reflexió des dels seus fonaments (Casasús, 2011: 10; Bertrand, 2000: 11). A més, el fet de fonamentar el seu sistema ètic a través d'uns valors autodeterminats pot ajudar a fer que el periodisme guanyi independència respecte als interessos del mercat i de l'Estat (Ramonet, 1998: 49). Per aquestes raons, Camps afirma que l'ètica periodística ha de ser autònoma i ha d'aconseguir que els periodistes l'adoptin *motu proprio* (Camps, 1999: 16), una reflexió que entronca directament amb la reflexió kantiana sobre el subjecte modern, en la qual la seva llei universal només pot ser assumida com a pròpia si aquesta s'autoimposa a través de la seva pròpia voluntat (Kant, GMS, AA, 440, 14-32).

Les condicions en què es realitza el periodisme, així com els seus canals i suports, estan patint canvis significatius en els últims temps. Un exemple rellevant d'això és l'aparició dels termes *fake news* (notícies falses) i *desinformació* en el panorama informatiu actual, dos termes que han rebut un interès acadèmic considerable en els últims anys i que estan en estreta vinculació amb el principi de veritat (Waisbord, 2018: 1867; Pérez-Dasilva, Meso-Ayerdi i Mendiguren-Galdospín, 2020: 16). Tinent present que això pot esdevenir una nova amenaça a la credibilitat i veracitat del periodisme, creiem oportuna la present voluntat de reavaluar els fonaments del principi de veritat dels codis deontològics, atès que aquests tenen la capacitat de guiar i ajudar els periodistes a garantir els principis essencials ètics de la professió (Alsius, 2010: 21), tal com ho demostra l'estudi realitzat per Mauri-Ríos, Marcos-García i Zuberogoitia-Espilla, en què s'afirma que els codis deontològics són «the most effective tool for controlling the profession of journalism» (2020: 517).

2. Marc teòric

Una bona praxi és aquella que realitza satisfactòriament la funció que socialment li pertoca. En el cas del periodisme, seguint la definició de Gingras (2014: 68), és la de mediador entre la realitat i la societat, a través del qual passen missatges implícits i explícits. En conseqüència, una proposta sòlida d'autoregulació de l'ètica periodística hauria de ser aquella que tingui per objectiu realitzar aquest ideal en la praxi. Aquesta funció mediadora del periodisme es basa en una relació entre un esdeveniment, un mediador i la ciutadania. En aquest procés, el periodista filtra, analitza i relata un esdeveniment que després repercutirà en el públic (Ramonet, 1998: 49). Tanmateix, com es veurà al llarg d'aquest article, fer responsable al periodista de la repercussió del seu missatge en la societat pot ser problemàtic, ja que també s'hauria de tenir en compte la recepció i reelaboració de la informació en la societat en general.

Prenent l'esquema descrit al paràgraf anterior, el procés de mediació que realitza el periodista es basaria en les fases següents: 1) l'obtenció de la informació, 2) la selecció d'aquesta i 3) el tractament i la presentació (Bertrand, 2000: 54-55). Així i tot, el procés comunicatiu inclou una última fase, la lectura de la informació que fa la societat, en què el periodista no participa activament, però que és fonamental per completar el recorregut del missatge. D'aquesta manera, el procés comunicatiu a través del periodisme es pot representar mitjançant l'esquema següent (figura 1).

1) Obtenció de la informació	2) Selecció de la informació	3) Tractament i presentació	4) Lectura de la societat
------------------------------	------------------------------	-----------------------------	---------------------------

Figura 1. Esquema del procés de comunicació periodística

Font: Elaboració pròpia.

Mentre que és evident que en les tres primeres fases el periodista actua directament, és clar que el contingut del missatge no s'esgota amb l'acció activa del periodista, sinó que també hi participa tota l'estructura de la comunicació social, que arriba a condicionar la percepció del públic: «Notions of news and truth are linked to what people do with information rather than what journalism unilaterally decides are accurate portrayals of reality» (Waisbord, 2018: 1872). Aquesta modificació o interacció es pot dur a terme mitjançant diversos fenòmens, com les formes individuals d'interpretar les experiències objectives i simbòliques (Canel i Sábada, 1999: 28).

Tots aquests elements són indissociables del sentit de la informació, el seu missatge, ja que tenen la capacitat d'interpretar-lo i, en conseqüència, de modificar el seu significat. Tanmateix, la pregunta és si cal posar-los tots ells directament sota la responsabilitat del periodista, especialment en els últims estadis, en què no té la capacitat per actuar activament. En aquest cas, la diferència de criteri rau principal-

ment en el fonament ontològic o epistemològic. Amb aquest objectiu hem triat dos sistemes per analitzar aquesta diferència: un fonament «intersubjectiu» i un sistema de «realisme científic».

La diferència ontològica o epistemològica fa referència a la definició de l'ésser i del seu procés de coneixement. Aquest ésser o realitat pot ser concebut des de diferents teories. En el cas del realisme científic, l'ésser és exterior i independent del subjecte i, per tant, es concep com un universal transcendental en la seva dimensió moral (Christians, 2005: 3). En aquest marc, la realitat s'entén com una entitat que pot ser coneguda o no pel subjecte cognoscent (Christians, 2016: 276). La veritat és, per tant, la correlació adequada entre la idea que té el subjecte cognoscent i l'objecte exterior. El subjecte només arriba a conèixer l'objecte en el moment en què la seva idea mental és idèntica a la realitat exterior. En conseqüència, segons el realisme científic, la veritat del món i la moral que se'n deriva són independents de la percepció del subjecte (Christians, 2016: 276). Per contra, les teories intersubjectivistes apunten a una concepció de l'ésser en què el subjecte cognoscent és condició d'existència de la veritat. En aquest cas, el subjecte és una premissa necessària per a qualsevol percepció o interacció amb el món. Francesc Burguet (2021: 109), defensor d'aquesta tesi, afirma que «[e]ls fets només existeixen en la mesura que són fets percebuts: una cosa és què passa al món, i una altra què diu algú que passa al món». Per tant, és impossible determinar una exterioritat que no hagi passat pel subjecte, sempre condicionat amb uns filtres determinats. Aquests filtres subjectius acostumen a rebre el nom de *valors* i, en la mesura que els valors són una construcció social, històrica i col·lectiva, no és possible afirmar una veritat fora d'un marc històric i cultural determinat, així com realitzar judicis en l'àmbit moral sense apel·lar a criteris interns (Christians, 2016: 276). Per tant, aquest marc teòric posa com a causa de la veritat la percepció d'un subjecte, que pot prendre la forma tant d'individu com de comunitat.

La causa de la veritat és també un element que permet diferenciar ambdues teories. En el marc intersubjectivista és sempre un subjecte qui produeix la veritat en el mateix acte de la percepció i el coneixement. Aquest remarca la necessitat d'entendre la veritat sempre des de l'àmbit de la consciència (Spanio, 2003: 189) i, per tant, que l'activitat del pensament és causa de la veritat:

La verità non è data, ma è prodotta; ed è data appunto perché è prodotta: lo sguardo che coglie il vero non è affatto quello dello spettatore che contempla, senza parteciparvi, una scena immutabile e intangibile, ma quello dell'attore sulla scena che col suo gesto creativo pone in essere e costruisce lo spettacolo indiveniente della verità.¹ (Spanio, 2003: 189)

Per tant, dins d'aquest marc teòric, podem concloure que és necessari que la veritat sigui entesa com a producte del seu mateix gest creatiu de comprendre la realitat (Spanio, 2003: 189).

Per contra, el marc del realisme científic proposa que la veritat és independent de l'acte de coneixement del subjecte, en tant que es tracta d'una realitat donada:

In philosophical realism, reality is independent of our conceptual schemes, our beliefs and our empirical observations. Entities exist in their own terms; humans do not invent them but discover their properties. (Christians, 2016: 276)

Aquesta concepció porta a concebre una veritat que només es revela en els seus propis termes i és el subjecte qui ha d'adaptar la seva mirada a les característiques pròpies i adequades per copsar la veritat exterior.

L'última diferència que hem volgut remarcar són les conseqüències que cadascuna d'aquestes teories tenen en la praxi del periodisme. Si entenem que la veritat entesa dins el marc intersubjectivista no marca una diferència entre el coneixement propi i els fets exteriors (Christians, 2016: 275), l'acte de comunicació periodística que vulgui aspirar a la veritat ha de tenir en compte els elements intrínsecs de la societat que poden modificar el missatge, com pot ser l'experiència simbòlica o el bagatge cultural (Canel i Sábada, 1999: 28-29). Per contra, el realisme científic es limita a un procés empíric i positivista que anul·la *a priori* la possibilitat d'incorporar elements subjectius que modifiquin el contingut de la informació.

Reprement tot el que s'ha dit respecte de les diferències entre el marc del realisme científic i l'intersubjectivisme, és possible definir i contraposar les característiques de cada paradigma a través de l'esquema següent (figura 2).

	Realisme científic	Intersubjectivisme
1. Diferència ontològica	La veritat és exterior al subjecte.	La veritat és interior i sempre assumida per un subjecte, ja sigui un individu o una comunitat.
2. Diferència causal	La veritat és independent al subjecte i, per tant, és una realitat donada.	El subjecte produeix la veritat en el seu acte de conèixer.
3. Diferència en la funció periodística	El periodista s'ha de limitar a descriure acuradament els elements de la realitat. La dimensió social del seu missatge queda fora del seu àmbit d'actuació.	El periodista no només ha de descriure la informació, sinó que ha de tenir en compte els elements socials que poden modificar el contingut del missatge (context, història, etc.).

Figura 2. Taula de les diferències entre el realisme científic i l'intersubjectivisme

Font: Elaboració pròpia.

A partir d'aquest moment, les diferències plantejades en aquest esquema servirán per mesurar el grau d'afinitat que els elements a analitzar en aquest treball (tant les característiques dels codis deontològics com els resultats del mètode Delphi) tenen amb el paradigma del realisme científic o el paradigma intersubjectivista.

3. Hipòtesis

En aquest marc de discussió, Waisbord (2018: 1874) planteja que els estudis en l'àmbit del periodisme encara no s'han adaptat a l'aparició del paradigma intersubjectivista, i anima que noves investigacions empenyin cap a aquesta direcció: «the study of journalistic norms and practices, routines, and ethics needs to be situated in the shifting conditions for public communication and truth-telling», una conclusió compartida amb Christians (2016: 278 i 2005: 3). Així, aquesta investigació analitzarà si s'està produint aquest canvi i si és necessari fer-ho. Amb aquest objectiu, les hipòtesis que plantequem són les següents:

1. Els codis deontològics es basen i es recolzen en el supòsit d'un procés de construcció de la veritat basat en el realisme científic.
2. És necessari portar a terme una avaluació dels codis deontològics per aplicar un paradigma intersubjectiu que apliqui les modificacions necessàries.

Amb l'objectiu de verificar aquestes hipòtesis, s'ha establert el procediment metodològic que es troba a continuació.

4. Metodologia

Per assolir els objectius definits prèviament, hem establert la metodologia següent basada en tres punts: 1) anàlisi dels codis deontològics; 2) elaboració del mètode Delphi, i 3) comparativa.

4.1. Anàlisi dels codis deontològics

4.1.1. Selecció dels codis

En aquest article s'han seleccionat quatre codis deontològics segons els criteris d'importància i d'influència. A més, hem afegit el factor de la proximitat geogràfica perquè permetrà aproximar aquesta investigació a l'àmbit geogràfic en el qual es produeix aquest estudi. La selecció de codis deontològics que aquí realitzem parteix de la d'Hugo Aznar al llibre *Ética y periodismo* (1999). Tanmateix, donat que la seva tria té més de vint anys, aquí realitzarem una reselectió dels textos que són allà presents a través d'una argumentació individualitzada dels codis seleccionats.

4.1.2. Anàlisi del principi de veritat dels codis deontològics

Els objectius d'aquest apartat són: 1) determinar l'afinitat dels codis deontològics seleccionats amb el paradigma del realisme científic, en el qual la veritat periodística s'identifiqui amb l'objecte exterior, o bé amb el paradigma intersubjectivista, en el qual la veritat sigui un producte sorgit de la interacció de determinats actors

en l'àmbit social; i 2), assumint la definició del periodista com a mediador entre la informació o el món i la societat, definir el grau de responsabilitat que s'atribueix al periodista en cada fase de construcció de la veritat. Això s'examinarà a través dels fragments que fan referència directa o indirecta al principi de veritat dins dels codis deontològics que formen part de la mostra.²

La identificació dels elements referits al primer punt remetrà a l'esquema presentat en la figura 2 de l'apartat del marc teòric. Amb aquest objectiu s'associarà el sentit de determinades expressions o continguts amb les característiques del quadre del marc teòric. Els conceptes que s'analitzaran són aquells relacionats amb la veritat i la seva dimensió social. Per exemple, la presència de la *veritat objectiva*, un concepte que també pot ser identificat amb el nom de *realitat objectiva*, *informacions de fets i dades*, denotarà una afinitat cap al paradigma del realisme científic, tot i que s'haurà d'analitzar cada cas de forma particular. També serà fonamental identificar els conceptes referits a la dimensió social de la veritat. Alguns elements clarament identificatius d'aquesta visió és el tracte de la informació com un «bé social» o la informació com un dret col·lectiu. A més, determinats tractaments del context també poden mostrar una afinitat clara cap a aquest segon paradigma. Aquesta relació es pot inferir pel fet que només té sentit fer menció del context en els apartats que tracten el principi de veritat si és que aquest té un pes significatiu en el seu desenvolupament, és a dir, que hi ha, efectivament, una interferència de la realitat social en el significat o contingut d'una notícia. A més, se citarà al text la característica o diferència concreta (figura 2) a la qual es farà referència a través del format següent: (paradigma ontològic, número de la diferència). Seguidament, se cercaran els elements que mostrin o neguin la responsabilitat del periodista en cada fase de construcció de la veritat segons l'esquema de la mediació proposat al marc teòric (figura 1).

4.2. Elaboració del Delphi

Hem utilitzat un mètode Delphi per identificar l'opinió dels experts. Un estudi Delphi consisteix en la realització de diverses rondes o iteracions d'entrevistes en les quals els entrevistats han de respondre a un qüestionari de forma anònima. A cada ronda, la persona entrevistada té la possibilitat de modificar la seva pròpia resposta en funció del que els altres entrevistats han respost en les iteracions anteriors. Aquesta interacció anònima té la voluntat que els entrevistats puguin mantenir o modificar la seva opinió respecte a la tendència de la majoria sense que els influeixin les opinions de més prestigi. L'objectiu d'aquesta metodologia és que les opinions convergeixin en un cert consens que pugui ser considerat com l'opinió subjectiva majoritària (Cabero i Infante, 2014: 6).

Seguint les indicacions de Cabero i Infante (2014: 8), hem decidit realitzar aquesta metodologia en cinc fases: 1) plantejar concretament les característiques del Delphi, és a dir, formular el problema, identificar un objectiu, preparar les preguntes i determinar el nombre de voltes; 2) definir els criteris de selecció dels ex-

perts; 3) posar-se en contacte amb els experts; 4) desenvolupar les iteracions dels qüestionaris, i 5) recollir els resultats i elaborar un informe.

4.2.1. *Selecció dels experts*

Per a la selecció d'experts del mètode Delphi, hem seguit les propostes de l'article de Cabero i Infante. En aquest article es recomana que els participants tinguin les característiques següents (2014: 8):

1. Coneixement i experiència en la temàtica.
2. Experiència professional.
3. Voluntat de participar en l'estudi i disponibilitat.

4.2.2. *Anàlisi dels resultats del mètode Delphi*

L'objectiu d'aquest mètode Delphi és determinar l'opinió dels experts respecte de l'estructura ontològica més adient per al periodisme i si aquesta ha de ser traslladada als codis deontològics periodístics. Aquesta qüestió es pot desgranar en tres àmbits diferents:

1. La definició del rol del periodista: determinar la funció del periodista en cada fase de la producció de la veritat.
2. Definició dels límits de la responsabilitat del periodista: determinar si la funció del periodista en cada estadi de la producció ha de ser traslladada com a responsabilitat moral del periodista.
3. La responsabilitat periodística als codis deontològics: determinar si aquesta responsabilitat periodística s'ha de traslladar, en última instància, als codis deontològics de la professió.

El mètode Delphi s'ha construït aplicant aquestes tres qüestions a cadascun dels quatre moments de construcció de la veritat que s'han exposat al marc teòric (figura 1).³ D'aquesta manera s'ha extret una taula amb dotze qüestions i hem formulat una pregunta per cadascuna d'elles. Així, per exemple, la primera pregunta de la secció sobre la definició del rol del periodista serà referida a les fonts de la informació, que en el Delphi hem formulat de la manera següent: «En quin sentit i fins a quin nivell podem dir que el periodista realitza una tria o selecció de dades o temes de la realitat?». Aquest procediment ha servit per fer les onze preguntes restants.

Amb les respostes dels experts a aquest Delphi, es portarà a terme una anàlisi dels resultats en què se sintetitzaran els elements principals exposats pels experts. Aquesta anàlisi seguirà la mateixa estructura que la dels codis deontològics, és a dir, 1) s'avaluarà l'afinitat de les respostes amb cadascun dels dos paradigmes ontològics (paradigma del realisme científic o intersubjectivisme) i 2) es determinarà la responsabilitat del periodista en cadascuna de les fases del procés comunicatiu. Per fer referència a les respostes dels experts, farem ús del format de citació següent: (número del participant,⁴ número de la iteració, número de la pregunta).

4.3. Comparativa

En aquest apartat es compararan els resultats dels dos punts anteriors i s'assenyalaran les correspondències entre ells, això és, les seves semblances i diferències.

5. Resultats

5.1. Selecció dels codis deontològics

Els codis deontològics seleccionats han estat el codi deontològic de la UNESCO, anomenat *Principis internacionals de l'ètica professional del periodisme de la UNESCO*; la Resolució 1003 sobre ètica del periodisme del Consell d'Europa, el Codi deontològic de la professió periodística de la Federación de Asociaciones de Periodistas de España (FAPE) i el Codi deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

El codi aprovat per la UNESCO i la resolució del Consell d'Europa destaquen per la seva antiguitat i per la influència que han tingut en el periodisme a escala mundial. Per una banda, el codi deontològic de la UNESCO és un text fonamental per a la història de l'ètica periodística perquè «supuso el reconocimiento por primera vez a nivel mundial de unos principios morales universales del periodismo» (Aznar, 1999: 69). Per altra banda, de la Resolució 1003 també s'afirma que va tenir un impacte immediat, ja que va incentivar l'estudi de la deontologia periodística i l'elaboració de nous codis deontològics en l'àmbit europeu (Aznar, 1999: 80).

El criteri de selecció que ha predominat en la selecció del Codi deontològic de la professió periodística de la FAPE i del Codi deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya és el de proximitat, però ambdós també són textos amb influència en els seus respectius àmbits territorials. D'una banda, el text de la FAPE, de 1993, és el primer que va aplegar tots els professionals del territori espanyol. Tot i el seu retard respecte d'altres països europeus (Aznar, 1999: 81), el Codi deontològic de la FAPE ha estat «[the] core factor in the regulation of the profession» (Mauri-Ríos, Marcos-García i Zuberogoitia-Espilla, 2020: 514). D'altra banda, el Codi deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya (1992) va ser el primer codi aprovat per una part important dels periodistes a Espanya. Ambdós textos gaudeixen de gran acceptació i influència en el marc del territori espanyol i català, respectivament.

5.2. Anàlisi del principi de veritat dels codis deontològics

5.2.1. *Principis internacionals de l'ètica professional del periodisme de la UNESCO*

El més rellevant que cal destacar respecte a les fonts de la informació és que el codi de la UNESCO fa una referència indirecta a través de l'expressió *consagració a la veritat objectiva* (UNESCO, 1983, II). Aquest terme religiós extrapola una devoció religiosa a un ideal ètic al qual el periodista ha de dedicar-se amb passió i fidelitat

per a la representació de la informació. La formulació d'aquest precepte manté l'èmfasi d'aquesta relació sagrada entre el periodista i les fonts: «El deber supremo del periodista es servir a la causa del derecho a una información verídica y auténtica mediante una dedicación honesta a la realidad objetiva» (UNESCO, 1983, II). Així, trobem que l'ideal que cerca el periodista és el d'assolir la «realitat objectiva». Per una banda, la relació que s'extreu d'aquest fragment estableix una diferència molt clara entre periodista i exterioritat, la realitat objectiva, que ha d'anar a cercar (paradigma del realisme científic, diferència 1) i, per altra banda, aquesta afirmació tracta de mantenir l'objecte de la realitat tal com és en la seva independència amb el subjecte cognoscent (paradigma del realisme científic, diferències 2 i 3).

L'ús de l'expressió *imagen objetiva* (UNESCO, 1983, I) descriu el fet de mantenir l'objecte informatiu en tota la seva integritat, sense modificacions, en cada fase del procés de construcció d'una notícia. És a dir, que en cadascun dels quatre estadis de construcció de la veritat s'ha de mantenir la integritat objectiva de la informació, sense que la reflexió d'aquesta imatge en cadascuna d'aquestes fases pateixi modificacions tals que entrin en contradicció amb la informació atorgada per la font o l'origen (paradigma del realisme científic, diferència 3). Tanmateix, també podríem trobar algunes limitacions en l'associació amb el paradigma del realisme científic en tant que el concepte de *imatge* assumeix un procés d'emissió i de recepció subjectiva de la informació en què entra en joc una recreació i reconstrucció calcada de l'objecte real en la consciència. Així, el paradigma del realisme científic es trobarà amb determinades limitacions en el moment d'introduir drets col·lectius i les condicions materials que ho possibiliten, com podem trobar en l'anàlisi d'aquest text que fa Aznar (1999: 72-73), fet que trobem plasmat principalment a l'apartat 6. D'aquesta manera, es podria afirmar que és necessari sobrepassar el paradigma del realisme científic per aconseguir una comunicació efectiva a escala social (paradigma intersubjectiu, diferència 3).

És per això que la comunicació de la informació no s'expressa en aquest text com un imperatiu absolut, sinó que és un ideal al qual arribar, donat que no és possible establir aquesta relació directa entre la societat i l'objecte (UNESCO, 1983, II). Aquesta impossibilitat de construir imperatius universals a través del realisme científic és una de les febleses que s'identifiquen des de la perspectiva intersubjectivista (Christians, 2005: 3), ja que tot valor o veritat està inserit en una sèrie de premisses que sorgeixen d'un context històric o ideològic determinat (paradigma intersubjectiu, diferència 3).

5.2.2. **Resolució 1003 sobre ètica del periodisme del Consell d'Europa**

A la Resolució 1003 no hi ha una menció directa de la funció de la font dins del procés informatiu i de la responsabilitat del periodista envers aquesta. Una referència indirecta a les fonts podria llegir-se en l'afirmació que «news is information about facts and data» ('les notícies són informacions de fets i dades') (Consell d'Europa, 1993, 3). És possible interpretar el verb d'aquesta oració en el sentit que

els fets i les dades esdevenen el contingut essencial o bé que només contenen fets i les dades. En tots dos casos és possible associar-ho amb el caràcter descriptiu (paradigma del realisme científic, diferència 3). Així i tot, hi ha poca base textual per afirmar-ho.

Per contra, les referències als mitjans de comunicació i el periodisme com a mediadors són directes. Destaquem la claredat de les al·lusions a aquest concepte en els apartats 7 i 17. En aquests punts, el codi planteja un procés de mediació a través dels quatre estadis de la construcció de la veritat. Si sobre aquest plantejament apliquem la definició de notícia estreta de l'apartat 3, llavors podem deduir una afirmació del paradigma del realisme científic, ja que el contingut dels fets i les dades s'ha de mantenir sense modificació per a la realització efectiva del procés comunicatiu (paradigma del realisme científic, diferència 3).

En referència a l'emissió de la informació, podem comprovar que hi ha una certa distància amb el paradigma del realisme científic en tant que l'emissió no és d'una veritat mateixa, sinó «truthfulness» ('amb veracitat'), és a dir, amb la voluntat de buscar la veritat, d'aproximar-se a ella (Consell d'Europa, 1993, 4). Aquestes expressions porten a identificar una veritat exterior i independent al subjecte (paradigma del realisme científic, diferències 1 i 2). És rellevant també el fet que el text faci ús de l'expressió «narration» ('narració') (Consell d'Europa, 1993, 4). Aquest terme dona a entendre un relat més enllà de l'objecte en si mateix, en comptes d'altres mots possibles com *descripció* o *definició*. L'ús d'aquests termes ens porta a assimilar-lo a un paradigma intersubjectiu, diferència 3.

Aquesta potencial dualitat en l'assumpció del paradigma ontològic és també present a l'hora d'assignar la responsabilitat de la producció de la veritat al periodista (Consell d'Europa, 1993, 8). En aquest sentit, és interessant destacar que el concepte *informació* està desvinculat del de *veracitat*, és a dir, que és possible una informació amb una realització sense veracitat. Aquesta possibilitat obre una connexió estreta amb el paradigma intersubjectivista pel fet que, si assumim aquesta interpretació, únicament una descripció de l'objecte de la notícia (la informació) és insuficient per a la producció d'una veritat sempre que s'entengui des d'un estadi col·lectiu, és a dir, amb la necessitat de posar en consideració altres elements que possibiliten aquesta comunicació (paradigma intersubjectiu, diferència 3).

També a l'apartat 8 es pot llegir que la responsabilitat del periodista ve definida per la seva realització «truthfully» ('amb veracitat'). Aquest concepte es troba definit a l'apartat 3 i, tenint-lo en compte, podem associar aquesta exigència amb la necessitat de comprovar i verificar la informació i d'exposar i narrar les notícies amb imparcialitat. Aquesta és, doncs, la responsabilitat deontològica del periodista respecte a la informació en la mesura que rebre informació amb aquestes característiques és un dret de la societat.

Les dues responsabilitats que la Resolució 1003 associa al periodista com a mediador són clares: respecte a les fonts, comprovació i verificació; i respecte a l'exposició, imparcialitat. Aquestes dues afirmacions tanquen la responsabilitat del periodista en

la seva acció directa i, per tant, exclouen qualsevol interacció de la informació amb els processos de transformació de la informació en l'àmbit social. La funció del periodista com a mediació dona a entendre l'existència d'un lligam estret del periodista amb la societat (Consell d'Europa, 1993, 7) i, en conseqüència, una vinculació estreta de la veritat en aquest procés. Així i tot, és interessant remarcar que aquesta vinculació estreta no es trasllada directament com a responsabilitat, i delimita l'actuació del periodista només dintre dels processos en els quals ell actua directament, és a dir, la construcció de la notícia, mentre que la interpretació o lectura d'aquesta queda fora del seu abast.

5.2.3. *Codi deontològic de la professió periodística de la FAPE*

El Codi deontològic de la FAPE posa el principi de veritat com el principi més important de tots (FAPE, 1993, I.2). Malgrat aquesta centralitat de la veritat, el text s'enfoca a estudiar i determinar les condicions que possibiliten aquesta veritat (FAPE, 1993, I.3 i II), més que oferir una definició precisa i clara d'aquest concepte. Així i tot, trobem que la relació ètica ideal entre el periodista i la veritat és la del «respecte» (FAPE, 1993, I.2). La veritat no és, doncs, un procés de la informació, una informació del món assumida per un subjecte o comunitat, sinó un objecte exterior donat a la comprensió (paradigma del realisme científic, diferència 2).

Una vegada analitzat això, és difícil trobar cap element més que pugui identificar-se amb una de les estructures epistemològiques proposades. Així i tot, hem assenyalat a continuació dos fragments dels quals es podria extreure algun element identificatiu. El primer és la definició de la veritat com a cerca (FAPE, 1993, III.1). Aquesta denota una acció individual (procés de creació subjectiva) i, al mateix temps, una desigualtat entre la informació que es dona i la veritat que es produeix com a conseqüència (paradigma intersubjectiu, diferència 2). En segon lloc, el codi exigeix al periodista que la informació donada no indueixi a l'error (FAPE, 1993, III.6). Això podria obrir la possibilitat que hi hagi una manca de correlació entre informació real i veritat assumida socialment, i que, per tant, la veritat sigui un element construït socialment en comptes de ser identificada amb una realitat exterior (paradigma intersubjectiu, diferència 3).

En definitiva, les tres referències a aquesta qüestió conformen una escassa base textual per generalitzar unes conclusions. Malgrat això, el punt I.2 presenta una estructura anàloga a les propostes analitzades prèviament en l'apartat 6 del codi deontològic de la UNESCO. Aquest paral·lelisme i la mateixa anàlisi del contingut d'aquest fragment permeten acostar aquest codi a l'estructura del paradigma del realisme científic, però sent conscients que hi ha una manca patent de base textual del contingut. Aquesta carència es trasllada també en l'anàlisi del segon punt, relatiu a la responsabilitat que el periodista assumeix en cadascuna de les fases d'aquest procés, que fa impossible identificar un procés de la comunicació clar, tal com es troba plantejat en l'esquema del marc teòric d'aquest article.

5.2.4. *Codi deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya*

El fragment més significatiu del text de cara a l'anàlisi que efectuem en aquest apartat és el primer que s'exposa en el cos del text, en què es posa la veritat com a objectiu últim del periodisme, fet que comparteix amb els codis de la UNESCO i la FAPE. En el cas del Codi deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya, trobem dues expressions que, referides a la veritat, són particularment destacables: «recerca de la veritat» i «acostar-se a la realitat dels esdeveniments amb la màxima fidelitat possible» (Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1992, 2.1).

Per una banda, la veritat com a «cerca» és un concepte que pot ser distingit dels dos paradigmes. En cas d'assumir el paradigma del realisme científic, la cerca exposaria el procés del periodista per arribar a conèixer la realitat, així com el procés pel qual l'audiència rep les informacions transmeses. Tot això no és res més, en el marc d'aquest paradigma, que la descripció de l'objecte (paradigma del realisme científic, diferència 3). Des de la perspectiva intersubjectivista, aquesta afirmació seria considerada des de l'enfocament del periodista com a mediador i la producció de la veritat (paradigma intersubjectiu, diferència 2).

És possible descartar la interpretació intersubjectivista de l'expressió «recerca de la veritat» arran de l'explicació que el mateix text dona. Si aquesta acció és, en realitat, «acostar-se a la realitat dels esdeveniments amb la màxima fidelitat possible» (Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1992, 2.1), llavors és només possible acceptar el paradigma del realisme científic. En aquest marc, com ja s'ha esmentat en aquest apartat, la veritat es constitueix únicament en el grau d'apropament a la informació, que en aquest fragment pren el nom de *esdeveniments*. Mesurar el grau de veritat en funció de la fidelitat als esdeveniments, sense considerar en aquest procés cap altre element, és un argument fort per identificar en aquest text una connivència amb el paradigma científic (paradigma del realisme científic, diferència 3).

5.3. Selecció d'experts

Seguint els criteris assenyalats en la metodologia (coneixement i experiència en la temàtica, experiència professional, voluntat de participar en l'estudi i disponibilitat), hem comptat amb la participació de tres experts en l'àmbit de l'ètica periodística. Per mantenir l'anonimat, hem optat per fer referència a cadascun d'ells com a participant 1, 2 i 3. El participant número 1 és doctor en periodisme, té una llarga experiència com a professor a diverses universitats de Barcelona, ha publicat diversos llibres sobre deontologia periodística i té un recorregut destacat a la televisió pública. El participant número 2 és doctor en comunicació i ha treballat en el marc de la innovació periodística, així com en l'impacte dels codis ètics a Espanya. El tercer participant és doctor en ciències de la comunicació i ha publicat extensament sobre els reptes de la comunicació en el context de les xarxes socials. La selecció compta amb participants de gènere masculí i femení i de procedència diversa dins del territori espanyol.

5.4. Anàlisi del Delphi

Com ja s'ha mencionat anteriorment en la metodologia, aquest apartat seguirà el mateix procediment que l'anàlisi dels codis deontològics, és a dir, 1) identificar les afinitats de les respostes amb un dels dos paradigmes deontològics que aquest treball estudia segons cadascun dels estadis de producció de la veritat i 2) associar o no una corresponent responsabilitat del periodista. A més, en aquest estudi ha estat possible ampliar el segon punt, ja que no només s'ha preguntat per la responsabilitat periodística, sinó que també s'ha dedicat una de les tres seccions de preguntes a esclarir específicament si aquesta responsabilitat ha de ser traslladada als codis deontològics. Aquests objectius s'analitzaran en cadascuna de les seccions corresponents al procés de construcció de la veritat en la comunicació periodística segons l'esquema definit en el marc teòric (figura 1) i aplicant la modificació esmentada a l'apartat de la metodologia corresponent a aquesta secció. Per tant, aquesta anàlisi estarà dividida en: a) obtenció i selecció de la informació, b) tractament de la informació, c) presentació de la informació i d) lectura que en fa la societat.

5.4.1. *Obtenció i selecció de la informació*

Tots els experts consultats han posat de manifest la importància de l'ecosistema informatiu en el procés d'obtenció i selecció de la informació. Per tant, no és només el periodista qui realitza aquestes dues fases del procés de construcció de la veritat, sinó que hi participa també el mitjà i l'ecosistema informatiu en el qual treballa el periodista. Concretament, s'ha remarcat el pes que tenen les redaccions dels mitjans (participant 1, 1a iteració, pregunta 1), que acostumen a marcar els temes i els enfocaments de les notícies (participant 2, 1a iteració, pregunta 1). A més, també s'ha assenyalat que els mitjans intervenen en l'interès informatiu dels esdeveniments i determinen la quantitat d'espai que se'ls ha de donar (participant 3, 1a iteració, pregunta 1). L'acció del periodista en aquesta part del procés queda delimitada a triar les fonts, a seleccionar les dades que considera important destacar i a decidir amb quina perspectiva s'ha de presentar el tema (participant 2, 1a iteració, pregunta 1). Aquestes respostes s'han allunyat de les premisses establertes en el marc teòric, que es focalitzaven en el periodista i la seva interacció amb el món. És per això que és difícil definir un paradigma ontològic en aquest cas. Així i tot, sí que es pot confirmar que tots els experts han afirmat rotundament la responsabilitat del periodista en el procés d'obtenció i selecció de la informació. Aquesta responsabilitat, però, s'ha de limitar a les funcions que fa el periodista i no el mitjà. Tal com s'apunjava anteriorment, les redaccions dels mitjans tenen un rol important en la selecció dels temes i la seva importància (participant 1, 1a iteració, pregunta 1; participant 3, 1a iteració, pregunta 1), mentre que el periodista tria les fonts, destaca les dades rellevants i decideix la perspectiva (participant 2, 1a iteració, pregunta 1). Per tant, és en aquestes tres accions del procés d'obtenció i selecció de la informació que el periodista és responsable i que, per tant, haurien de ser incloses als codis deontolò-

gics del periodisme. Tots tres participants han afirmat contundentment la necessitat d'incloure aquesta responsabilitat, ja sigui usant l'adjectiu *imprescindible* (participant 1, 1a iteració, pregunta 9; participant 3, 1a iteració, 9) o *intrínseca* (participant 2, 1a iteració, pregunta 9).

5.4.2. *Tractament de la informació*

Les preguntes d'aquest apartat han anat enfocades a definir l'acció del periodista després de la selecció i l'obtenció de la informació, això és, el tractament de la informació. El participant 1 ha assenyalat la necessitat d'adaptar la informació al format de la notícia (formalització), és a dir, si ha de ser audiovisual o textual (1a iteració, pregunta 2). Els altres participants han posat de manifest el fet de seleccionar la informació important i incloure-hi el context de la notícia (participant 2, 2a iteració, pregunta 2; participant 3, 2a iteració, pregunta 2). En la 2a iteració, tots han acceptat i inclòs l'èmfasi posat pels altres. Per una banda, els participants 2 i 3 han afegit a les seves respectives respostes la importància d'adaptar la informació al format i, per l'altra, el participant 1 ha introduït la necessitat de contextualització de la notícia.

Aquest últim element, la necessitat de contextualitzar o no una informació per fer una notícia, es pot vincular amb la tercera característica de l'esquema del marc teòric (figura 1). Com s'ha descrit a l'apartat corresponent, la selecció de la informació i la introducció d'un context amb l'objectiu que no «pugui mal interpretar-se» (participant 2, 1a iteració, pregunta 2) és un fet estretament vinculat amb la necessitat de tenir en compte els diversos elements socials que poden modificar el contingut del missatge que es trasllada al públic. Per tant, aquesta característica particular assenyalada pels experts pot determinar una certa afinitat pel paradigma ontològic intersubjectivista (paradigma intersubjectivista, diferència 3). Així i tot, cal remarcar que aquest és només un dels elements assenyalats pels experts i, en conseqüència, només és possible assignar parcialment aquesta categoria a aquesta fase del procés de construcció de la veritat.

Tots els experts consultats afirmen de forma categòrica la responsabilitat del periodista en aquest procés de la seva feina. A més, han aprofitat per assenyalat algunes condicions addicionals, com la necessitat de mantenir la veracitat dels fets, mantenir una cohesió interna i assenyalat els aspectes més rellevants (participant 3, 1a iteració, pregunta 6). A més, els codis deontològics poden incorporar altres mètodes per assolir aquest objectiu, com ara comprovació o verificació de la informació (participant 2, 1a iteració, pregunta 10).

5.4.3. *Presentació de la informació*

Aquest apartat vol definir com ha de ser el procés d'emissió de la informació, quines característiques ha de tenir i quina responsabilitat té el periodista sobre aquest procés. Aquí els experts han remarcat que el periodista ha de ser conscient del relat que transmet. S'ha fet menció d'una problemàtica clau en el debat entre

els dos paradigmes: la subjectivitat com una amenaça per al periodista, és a dir, el fet que estigui configurat en un entorn ideològic determinat i això faci que distorsioni la realitat. Aquesta separació entre veritat i subjectivitat és una característica pròpia del paradigma científic (diferències 1 i 2). Així i tot, el participant 3 assenyalava que sortir de la subjectivitat és impossible i que, per tant, el periodista ha de parlar des de la seva subjectivitat de la «forma més honesta possible» i «sent conscient de la seva situació» (1a iteració, pregunta 3). En conseqüència, accepta la realitat del paradigma intersubjectiu (diferència 1), però reclama que, per fonamentar una praxi periodística, aquest ha d'allunyar-se d'aquesta realitat i estar el més a prop possible d'un paradigma científic (paradigma del realisme científic, diferències 1 i 2).

Tots els participants estan a favor d'associar una responsabilitat periodística en aquesta fase. Destaquem les respostes dels participants 2 i 3. El participant 2 ha afirmat la necessitat d'entendre el periodisme no com una «mera transmissió de coneixements, sinó com una activitat cognitiva [...] [que] té efectes sobre la manera que el públic veu el món» (1a iteració, pregunta 7). Aquesta citació fa referència, per una banda, a la necessitat d'entendre que l'activitat del periodista afecta la forma en què el públic veu el món més enllà de la mera transmissió dels coneixements (paradigma intersubjectiu, diferència 2) i, per altra banda, al fet que la notícia no es limiti a la descripció i incorpori altres elements per conduir la interpretació del missatge (paradigma intersubjectiu, diferència 3). L'altra resposta que cal destacar és la del participant 3. Aquest ha remarcat la necessitat del periodista de comprendre que la responsabilitat es basa en la consciència de l'instrument que utilitza (1a iteració, pregunta 7). A més, tots els experts estan d'acord a traslladar aquesta responsabilitat periodística als codis deontològics, ja sigui perquè consideren que és una responsabilitat «fonamental» (participant 3, 1a iteració, pregunta 11) o que «la base de la professió» es fonamenta en el fet de «treballar un relat verídic» (participant 2, 1a iteració, pregunta 11). També ho ha afirmat el participant 1, però ha afegit l'esmena que aquest «no es pot reclamar mai com un valor absolut» (participant 1, 1a iteració, pregunta 11). Aquest fet, en tant que la veritat no pot aproximar-se a un valor absolut de veritat, indica una contradicció amb el paradigma del realisme científic (diferència 2).

5.4.4. *Lectura de la societat*

Els experts han assenyalat que hi pot haver una diferència entre el relat emès pel periodista i allò que interpreta el públic, i que el periodista ha de ser conscient d'aquest fenomen (participant 1, 1a iteració, pregunta 4). Per tant, el periodista ha de tenir present la possibilitat d'una mala interpretació per part del públic a causa dels diferents filtres que aquest pugui tenir (participant 1, 1a iteració, pregunta 4). Això s'identifica amb un paradigma intersubjectiu, ja que en la lectura del públic intervenen més factors que no només la informació que apareix en la notícia (paradigma intersubjectiu, diferència 3). Tanmateix, per evitar-ho, el participant 1 pro-

posa un discurs informatiu tan clar i inequívoc com sigui possible (1a iteració, pregunta 4), és a dir, enfortint alguns elements que s'associen amb la funció del periodista segons el paradigma del realisme científic (diferència 3).

El participant 2 ha afirmat que el periodista no tria tant què pensar, sinó sobre què pensar (1a iteració, pregunta 4), fet que anul·la la definició de periodista com a mediador d'un missatge. Tot i aquesta limitació, la praxi periodística continua tenint un efecte sobre l'opinió pública i això és una cosa de la qual el periodista ha de ser conscient (participant 2, 1a iteració, pregunta 4). També ha remarcat que hi ha múltiples factors que intervenen en aquesta transmissió del coneixement i que poden modificar la interpretació del públic i, entre aquests, l'enfocament de les peces (participant 2, 1a iteració, pregunta 4). Aquest últim element assenyala que la producció de la veritat en l'àmbit de la comunicació és essencialment intersubjectiva, ja que el missatge, per si mateix, no s'ha de correspondre amb la interpretació subjectiva d'aquest (paradigma intersubjectiu, diferències 2 i 3).

El participant 3, per contra, considera que cada mitjà té una idiosincràsia pròpia que condiona el relat del periodista i que el periodista, en el coneixement de la seva professió, ha de conèixer. Aquesta és una visió molt particular perquè, en comptes de considerar que és el periodista qui designa un relat i condiona la interpretació del públic, és el mitjà i el públic els que condionen el relat del periodista (participant 3, 1a iteració, pregunta 4). Aquesta és una aproximació que el marc teòric no ha tingut en compte i que, per tant, no es pot associar a cap característica definida.

El participant 1 ha aprofitat aquest apartat per desvincular la responsabilitat periodística de la lectura de la societat: «Un cop emès el missatge, correspon al públic la interpretació, i sembla clar que el periodista no pot assumir tots els biaixos interpretatius que es puguin produir» (1a iteració, pregunta 8). Aquests biaixos només es poden prevenir, és a dir, atacar en un moment previ a l'emissió de la informació mitjançant la màxima claredat expositiva. El participant 3 coincideix amb aquesta afirmació, i afirma que la interpretació del públic «es algo que se escapa de su control» (1a iteració, pregunta 8). El participant número 2 també es posiciona en contra de definir una lectura correcta de la societat com un requisit de l'ètica periodística i, en la primera iteració, ho argumenta d'acord amb el fet que el periodisme no defineix com pensar sobre alguna cosa, sinó sobre què (2a iteració, pregunta 8).

Tots els participants han sostingut que la lectura de la societat no és responsabilitat del periodista i, per tant, han afirmat contundentment que aquesta no ha de ser inclosa als codis deontològics. La raó principal ha estat que això desborda l'àmbit professional del periodista (participant 1, 1a iteració, pregunta 12; participant 2, 1a iteració, pregunta 12; participant 3, 1a iteració, pregunta 12). En aquesta línia de separar societat i periodisme, el participant 3 afirma que els codis són una eina per als professionals i no per als ciutadans (1a iteració, pregunta 12). A causa d'aquesta divisió entre societat i periodista, que és la que marca el límit possible de

la responsabilitat periodística, només es poden traslladar mesures preventives als codis deontològics (participant 1, 1a iteració, pregunta 12; participant 3, 1a iteració, pregunta 12).

5.5. Comparativa

En aquest apartat es realitzarà una comparativa entre els resultats de l'anàlisi dels codis deontològics i del Delphi pel que fa a: 1) el fonament ontològic dels codis deontològics segons les fases de la producció de la veritat i 2) la responsabilitat periodística que correspon a cada estadi. A més, els resultats del Delphi afegeixen si aquesta responsabilitat ha de ser traslladada o no als codis deontològics. Com es mostrarà a continuació, els resultats dels apartats de l'anàlisi dels codis deontològics (punt 6) i de l'elaboració del Delphi (punt 7) presenten semblances destacables.

Tots els codis deontològics fonamenten la primera fase, la de l'obtenció de la informació, d'acord amb el paradigma del realisme científic i, en menor mesura i amb menys certesa, en el paradigma intersubjectiu. Tots els codis coincideixen a identificar aquesta fase de la producció de la veritat com una responsabilitat periodística. Així ho han conclòs també tots els participants del Delphi, però en aquest segon cas no ha estat possible associar-ho amb un dels paradigmes ontològics proposats al marc teòric.

La fase de selecció de la informació ha tingut uns resultats semblants. D'una banda, els codis deontològics es fonamenten en el paradigma del realisme científic i ho traslladen com un valor ètic que el periodista hauria de seguir. De l'altra, els resultats del Delphi no han permès assenyalar un paradigma concret en funció de les categories predefinides, però sí que han remarcat la necessitat de destacar aquesta fase com una obligació ètica del periodista i, per tant, l'exigència de traslladar-la als codis deontològics.

Pel que fa a la fase del tractament de la informació, hem trobat que els codis deontològics es basen principalment en la tercera característica del realisme científic, però paral·lelament també hi ha una presència del paradigma intersubjectiu. En les rondes realitzades als experts no ha estat possible definir una associació clara, però sí que hi ha hagut una menció al paradigma intersubjectiu. De nou, tant els codis com els experts són unànimes a identificar aquesta fase com una responsabilitat periodística que hauria d'estar present als codis deontològics.

La fase de presentació de la informació ha demostrat combinar ambdós paradigmes, confirmats a través dels codis i dels experts. Així, els experts esmenten que, tot i que la producció de la veritat en la comunicació social és essencialment a través del paradigma intersubjectiu, la responsabilitat periodística no es pot derivar d'aquest fonament, sinó del realisme científic. És per això que la responsabilitat periodística i la corresponent introducció als codis deontològics només s'ha de fer en funció del realisme científic.

Finalment, en l'estadi de la lectura de la societat, el paradigma intersubjectiu és

hegemònic segons les respostes dels experts i l'anàlisi dels codis deontològics. Tanmateix, també s'ha identificat, en menor mesura, la presència de característiques del realisme científic. Així i tot, tant els codis seleccionats com els experts no circumscriuen aquesta fase dins de la responsabilitat que hauria d'assumir el periodista (amb la notable excepció dels Principis internacionals de l'ètica professional del periodisme de la UNESCO). Per tant, podem afirmar que hi ha una opinió majoritària que sosté que la deontologia periodística hauria d'excloure les repercussions que tingui el missatge del periodista en la fase de la lectura de la societat i centrar-se a prevenir les possibles males interpretacions a través d'actuacions concretes en les fases precedents.

6. Conclusions

Aquest apartat té l'objectiu de confirmar o refutar les tesis plantejades a les hipòtesis del treball i fer un apunt sobre algunes limitacions en l'abast dels resultats.

La primera hipòtesi que plantejava aquest treball era que els codis deontològics defineixen el procés de construcció de la veritat d'acord amb el realisme científic. Aquesta hipòtesi queda confirmada en la majoria de fases extremes dels codis, excepte en la lectura de la societat, en què el paradigma intersubjectiu generalment és més present. Per tant, mentre que el paradigma del realisme científic és hegemònic, en els últims estadis de la informació podem trobar una certa presència del paradigma intersubjectiu.

La segona hipòtesi afirmava la necessitat de reavaluar els codis deontològics per aplicar un paradigma intersubjectiu. Per confirmar o desmentir aquesta afirmació, hem realitzat la consulta amb experts a través del mètode Delphi, que han refusat contundentment aquesta possibilitat. Tot i que han afirmat la necessitat d'entendre les últimes fases de la construcció de la veritat en el periodista a través del paradigma intersubjectiu, han posat de manifest que això no ha de ser entès com una responsabilitat del periodista, ni ha de ser traslladat als codis deontològics. Els experts seleccionats han afegit que les amenaces pel fet de no traslladar el paradigma intersubjectiu en la construcció de la veritat dels codis deontològics es poden pal·liar a través d'algunes accions prèvies, com l'anticipació de lectures aberrants.

En vista d'aquests resultats, aquest treball refusa les propostes de Waisbord (2018: 1874) i Christians (2016: 278 i 2005: 3) d'adaptar l'ètica periodística a les condicions de la comunicació social. Tanmateix, cal posar en perspectiva aquest resultat, tenint presents els factors següents que limiten la generalització d'aquests resultats:

1. Aquest treball s'ha emmarcat en l'estudi de l'acció del periodista per tal de concloure la seva corresponent responsabilitat ètica. Tanmateix, els experts han posat de manifest que la responsabilitat ètica no deriva només del periodista, per-

què en molts casos es troba limitat pel context dels mitjans (participant 1, 1a iteració, pregunta 1; participant 2, 1a iteració, pregunta 1; participant 3, 1a iteració, pregunta 1).

2. També s'ha concretat la definició del periodista com a mediador entre les fonts i la societat. Amb aquesta premissa, no s'han explorat altres vies de comunicació possibles. Per exemple, és possible estudiar la influència de la societat en el periodista, un fenomen que implica una inversió de les funcions d'emissió i recepció de la informació.

3. El marc teòric d'aquest treball només planteja tres característiques extretes de dos sistemes ontològics. És evident que aquesta selecció de característiques no representa el total de les característiques que es pot extreure dels paradigmes ontològics, ni el total de propostes ontològiques possibles i viables per a una fundació de l'ètica periodística. ●

Notes

11 «La veritat no està donada, sinó que es produeix; i està donada precisament perquè es produeix: la mirada que aprehèn la veritat no és, de fet, aquella de l'espectador que contempla, sense participar-hi, una escena immutable i intangible, sinó aquella de l'actor sobre l'escenari que, amb el seu gest creatiu, posa l'ésser i construeix l'espectacle estàtic de la veritat». Traducció de l'autor.

12 La selecció dels fragments concrets de cada codi deontològic que constitueixen aquesta mostra són els següents: els principis I i II dels Principis internacionals de l'ètica professional del periodisme de la UNESCO; els punts 3, 4, 7, 8 i 17 de la Resolució 1003 sobre l'ètica del periodisme del Consell d'Europa; els apartats I, II i III del Codi deontològic de la professió periodística de la Federació de Asociaciones de Periodistas de España (FAPE), i el punt 2.1 del Codi deontològic del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

13 Hem aplicat una modificació a aquest esquema (figura 1), unificant les preguntes sobre 1) l'obtenció de la informació i 2) la selecció de la informació per tal de diferenciar 3) l'estadi de tractament i emissió en els seus dos components. Aquesta modificació busca focalitzar i poder definir més detalladament els últims estadis de producció de la veritat, en què les característiques entre els paradigmes del realisme científic i l'intersubjectiu són més rellevants.

14 Aquest article ha mantingut l'anonimat dels participants i, per tant, aquests s'identificaran amb un número.

Llista dels codis deontològics

COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA (1992). *Codi deontològic. Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya* [en línia]. <<https://www.periodistes.cat/sites/default/files/public/continguts/basic/codi-deontologic/documentos/codi-deontologic-novembre-2016-3.pdf>> [Consulta: 8 octubre 2024].

CONSELL D'EUROPA (1993). *Resolution 1003: Ethics of journalism* [en línia]. CE. <<https://pace.coe.int/en/files/16414/html>> [Consulta: 8 octubre 2024].

FEDERACIÓN DE ASOCIACIONES DE PERIODISTAS DE ESPAÑA (FAPE) (1993). *Código deontológico* [en línia]. FAPE. <<https://fape.es/home/codigo-deontologico/>> [Consulta: 8 octubre 2024].

UNESCO (1983). *Principios internacionales de ética profesional en el periodismo* [en línia]. UNESCO. <<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5791502.pdf>> [Consulta: 8 octubre 2024].

Bibliografia

ALSUIS, S. (ed.) (2010). «Principle of truth». A: *The ethical values of journalists: Field research among media professionals in Catalonia*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 63-104.

AZNAR, H. (1999). *Ética y periodismo: Códigos, estatutos y otros documentos de autorregulación*. Barcelona: Paidós PC.

BERTRAND, J. (2000). *Media ethics and accountability systems*. Nova Jersey: Transaction Publishers.

BURGUET, F. (2021). «L'objectivitat, l'epidèmia que es transmet via ignorància». *Revista de Catalunya*, extra 8: *Periodismes*, p. 107-119.

CABERO, J.; INFANTE, A. (2014). «Empleo del método Delphi y su empleo en la investigación en comunicación y educación». *Edutec: Revista Electrónica de Tecnología Educativa*, 48, p. 1-16.

CAMPS, V. (1999). «Prefació». A: AZNAR, H. *Ética y periodismo: Códigos, estatutos y otros documentos de autorregulación*. Barcelona: Paidós PC, p. 15-18.

ANÀLISI DE LA FONAMENTACIÓ ONTOLÒGICA DEL PRINCIPI DE VERITAT

- CANEL, M.; SÁBADA, T. (1999). «La investigación académica sobre las actitudes profesionales de los periodistas. Una descripción del estado de la cuestión». *Comunicación y Sociedad*, xii (2), p. 9-32.
- CASASÚS, J. (2011). «Per un sistema general de la deontologia periodística». *Periodística* [Barcelona: Societat Catalana de Comunicació], 13, p. 9-25.
- CHRISTIANS, C. (2005). «Ethical theory in communication research». *Journalism Studies*, 6 (1), p. 3-14.
- (2016). «Jacques Ellul and truth as *aletheia*: A response». *Explorations in Media Ecology*, 15 (3-4), p. 275-279.
- GINGRAS, A. (2014). «Media and democracy: An investigation on the role of journalist as mediator». *World Political Science Review*, 10 (1), p. 63-86.
- KANT, I. (1900). *Kant's gesammelte Schriften. Hrsg. von der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften* [=AAJ]. Berlin: G. Reimer.
- MAURI-RÍOS, M.; MARCOS-GARCÍA, S.; ZUBEROGOITIA-ESPILLA, A. (2020). «Analysis of professional perceptions relating to the effectiveness of codes of ethics for journalists in Spain». *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 18 (4), p. 511-528.
- PÉREZ-DASILVA, J. A.; MESO-AYERDI, K.; MENDIGUREN-GALDOSPIN, T. (2020). «Fake news y coronavirus: detección de los principales actores y tendencias a través del análisis de las conversaciones en Twitter». *El Profesional de la Información*, 29 (3), p. 1-22.
- RAMONET, I. (1998). «El periodismo hoy». A: *La tiranía de la comunicación*. Madrid: Debate, p. 45-69.
- SPANIO, D. (2003). «Realtà» A: *Idealismo e metafisica. Coscienza, realtà e divenire nell'attualismo gentiliano*. Pàdua: Il Poligrafo, p. 185-265.
- TRÍAS, E. (2019). *La filosofía y su sombra*. Barcelona: Galaxia Gutemberg.
- WAISBORD, S. (2018). «Truth is what happens to news». *Journalism Studies*, 19, p. 1866-1878.